

VALMISOLEK ELUKESTVAKS ÕPPEKS EESTI 45-54 VANUSES ERIHARIDUSETA NAISTE NÄITEL

Karol Ahja

Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituut

ANNOTATSIOON

Uurimistöö eesmärgiks oli selgitada 45 - 54 vanuses erihariduseta Eesti naiste valmisolekut täiendada oma haridusteed saavutamaks parem majanduslik kindlustatus kõrgemas eas. Uuringus koguti andmeid poolstruktureeritud intervjuudega viielt sihtgruppi kuuluvalt Eestis elavalt naiselt. Tulemustest selgus, et valmisolek elukestvaks õppeks ei ole kõrge, kuigi osalejad teadsid seost kõrgema haridustaseme ja parema majandusliku kindlustatuse vahel. Peamiste põhjustena kerkisid esile rahulolu praeguse elu ning tööga. Samuti aga isikliku vaba aja kõrgelt hindamine, mida ei soovita õppimisele kulutada.

Võtmesõnad: haridustaseme tõstmine, majanduslik kindlustatus, rahulolu töö ja eluga, kõrges eas Eesti naine

SISSEJUHATUS

Statistikast lähtudes keskendub uurimisprobleem 45 – 54 vanuses naiste valmisolekule osaleda elukestvas õppes, et hariduse täiendamise kaudu tagada toimetulekuks piisav sissetulek kuni pensionieani välja. Kõrvutamata Eesti pensioni taset Euroopa Liidu või OECD keskmisega, saab väita, et see on pigem madal, kuna koguni 54% 65+ vanuses inimestest meie riigis elavad vaesusrisi tsoonis (Raudjärv, 2020). 65-aastaste ja vanemate seas ohustab vaesus enim naisi, sest kui 55–64-aastastest naistest elab veel suur osa koos partneri või lastega ning soolised

erinevused pole märkimisväärsed, siis vanemas eas hakkab naiste ja meeste leibkonnapilti mõjutama naiste oluliselt pikem eluiga (Sotsiaalministeerium, 2013). Inimeste vanuse kasvades suureneb järjest üksi elavate inimeste hulk. Samas, mida vanemaks inimene jääb, seda rohkem on tal tegelikult leibkonna tuge vaja, isegi kui seda ei soovita endale tunnistada. Kui 65-aastastest ja vanematest naistest elas 2010. aastal allpool suhtelise vaesuse piiri 15,9%, siis sama vanuserühma meestest vaid 7,2% (Sotsiaalministeerium, 2013). Selle põhjuseks on muu hulgas asjaolu, et vanaduspensionieas naised elavad meestega võrreldes sagedamini üksi ning nende pension ja muud võimalikud sissetulekud on meestega võrreldes üldjuhul väiksemad ja pole sageli üksi elades hakkama saamiseks piisavad. Pensioni on suurendatud järk-järgult igal aastal, kuid kaubad ja teenused kallinevad samuti ning mõnel aastal üldsegi mitte stabiilselt, vaid hüppeliselt. Pensionäri staatuse saavutamist saab seega vaadelda kui majanduslikku riskitsooni jõudmist, kui kodaniku ainsaks sissetulekuks jääb riigi poolt makstav vastav vanadushüvitis.

Uurimuse keskmes on 45 - 54 vanuses erihariduseta Eesti naiste valmisolek osaleda elukestvas õppes tagamaks parem haridustase, mille abil on võimalik suurendada oma sissetulekut pensionini jäänud aastatel. Eesmärk on välja selgitada valmisolek elukestvaks õppeks.

Selleks püstitan uurimisküsimused:

1. Kuidas sihtgrupp seostab enda majanduslikku kindlustatust enne pensioniea saabumist hariduse täiendamisega?
2. Millistel tingimustel ja kas üldse võetakse ette haridustee jätkamine, täiendkoolitused või uue eriala õppimine ning millised on peamised takistused uurimuses osalenud naiste jaoks eelpool nimetatud tegevuste juures?

VANEMAEALISTE NAISTE MAJANDUSLIKUD VÄLJAVAATED EESTIS

Eesti vanemaealist rahvastikku iseloomustab naiste suurem osakaal eakate hulgas, mis toob kaasa erinevaid sotsiaalmajanduslikke mõjusid ja riske. Kui 65–74-aastastest on 63% naised, siis 75-aastaste ja vanemate hulgas on see näitaja 72%. Selle peamine põhjus on

suur erinevus naiste ja meeste oodatavas elueas – Eesti naised elavad meestest keskmiselt üle kümne aasta kauem. 2021. aastal leidis meie riigis ligikaudu 75 00 naist vanuses 75 ja enam, kes elasid üksi. Kui 2010. aastal oli Eestis naiste keskmine oodatav eluiga sünnil 80,5 aastat, siis meestel 70,6 aastat (Sotsiaalministeerium, 2013). Eluiga on tõusutrendis tänu meditsiini arengule peamiselt, kuid tervelt elatud aastad kerges langustrendis elustiilihaiguste tõttu (Statistikaamet, 2019).

On olemas tingimusi, mil Eesti riik saaks tõsta vanaduspensionini. Vajalik tulubaas tekib riigile tasutavatest maksudest, mille toodab tööga hõivatud osa rahvast. Usaldades Eesti maksusüsteemi ei paku välja maksumäärade tõstmist. Küll aga kasvaks maksude hulk, kui tööga oleks hõivatud suurem hulk inimesi. Statistikaameti andmetel on oodata hoopis vastupidist. Vahemikus 2015-2024 väljub Eesti tööturult 49 000 inimest rohkem, kui sinna siseneb (Riigikantselei, 2014). Tegu on demograafilise asjaoluga ja hetkel on Eesti rahvas vananemas. Noorte arv väheneb ja riigi tulubaas koos sellega. Alternatiivina on võimalik elavdada sisserännet, mis suure tõenäosusega tooks siia arengumaadest inimesi, kes loodavad hõlpsamalt teenida suuremat palka. See stsenaarium on tõsiseltvõetav ja annaks leevendust riigi maksusüsteemile, kui sisserännanud loodetud hulgal tööle asuvad. Senimaani on püsinud Eestis 25–29-aastaste inimeste arv 100 000 lähedal. 2018. aastaks langes see 90 000 juurde. Kümne aasta pärast on selles vanuserühmas kokku vaid üle 60 000 inimese (Riigikantselei, 2014). Protsessi selline kulg tähendab otseselt riigi tulubaasi vähenemist, kui tööjõudu juurde ei leita. Noorte arvu vähenemise tõttu kahaneb ka kutse- ja kõrgkoolide lõpetajate arv ning neid ei jätku kõigi töökohtade täitmiseks, mis võib tähendada kaupade ja teenuste hüppelist hinnatõusu, kuna vähesegi oskustööjõu pärast toimub turul võitlus, mille üks paratamatut osa on töötasude suurendamisega üle ostmine konkurentidelt. Suuremad tööjõukulud maksab tavaliselt kinni lõpptarbija, kelle hulgas on ka järjest suurema arvulisem pensionäride kogukond.

KÕRGEM HARIDUSTASE TAGAB MAJANDUSLIKU KINDLUSTATUSE

Eelpool kirjeldatud võimalik tulevikuvaade pensionäri staatusele tõstab esile Eestis ühe segmendi rahvastikust, kelleks on erihariduseta naised. Madalam haridustase kitsendab ametialaseid valikuid ja reeglina tähendab ka väiksemaid palkasid võrreldes kõrg- ja

kutsehariduse omandanud naistega. Kitsendades valiku vanusegrupini 45-54, on tööjõuturu vajadusi silmas pidades võimalik märgata ohumärke, kuna kasvab keerukamat tööd tegevate spetsialistide ametikohtade arv ning väheneb rutiinseid ülesandeid täitvate töökohtade arv, milliseid täidavad just tihtilugu erihariduseta inimesed. Mainitud vanusegrupi suurus on 20 000 naist. Vältimaks majandusliku heaolu või soovitud autonoomsuse kaotamist, aitaks neid elukestvas õppes aktiivne osalemine. Eelistatult kõrghariduse omandamine pidades silmas erialasid, mis juba lähitulevikus väga nõutud on. Uuring näitas (Kruusmaa, 2015), et Eestis on kõrghariduse omandanud tööturul kutsehariduse omandanutega võrreldes soodsamas seisus — kõrgkooli lõpetajad teenivad märksa kõrgemat palka ning neil on lihtsam tööd leida. Uuringu põhjal ilmnes, et inimeste haridusalased valikud olid olulisel määral seotud nende hilisema tööalase edukusega. Kõrgema haridustasemega kaasnes parem palk. Suhtelisi palgatasemeid võrreldi eraldi kahes grupis: kõrgkooli ja kutsekooli lõpetajad. Kõrgkooli lõpetanud isikute seas olid palgavahed haridustasemete lõikes märkimisväärsed. Võrreldes rakenduskõrghariduse ja diplomiõppe läbinutega teenisid bakalaureusekraadiga töötajad 16% ning magistrikraadiga töötajad 55% enam palka. Kõrgeima haridustasemega (doktorikraadiga) töötajate tasu oli rakenduskõrghariduse ja diplomiõppe läbinute omast 98% suurem. Kõrghariduse mõju on töötaja palgale olnud viimastel aastatel stabiilsem kui kutse- ja keskhariduse oma, mis on tugevalt vähenenud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et haridustaseme tõstmine on üks kättesaadavatest viisidest välistamaks vaesusriski tsooni tulevikus. Eriti, kui on võimalik valida eriala, mis tulevatel aastakümnetel on relevantne ning tasuv. Suurimat tõusu prognoositakse tarkvaraarenduse sektorisse. OSKA uuringuaruanne näitab kuni 52% kasvu sellel tegevusalal. Samuti on oodata töökäte vajaduse suurenemist tervishoius ja sotsiaalsoolekandes, kuna rahvastik vananeb ja paljud kõrges eas inimesed ei ole hea tervise juures.

NAISTE VALMISOLEK JA VÕIMALUSED OSALEDA ELUKESTVAS ÕPPES

Alustades uuesti õpinguid, on võimalik uurimistöö valimis oleval vanusegrupil valida kõrgemalt tasustatav amet, mille abil saab kindlustada tugevama majandusliku staatus vanemas eas. Samuti on suurem tõenäosus olla ühiskonnas relevantne ja aktiivne, kui on üsna värskest omandatud

aktuaalsel erialal teadmisi ja oskusi. Tõenäoliselt saab jätkata ka töötamist väga kõrge eani, mis välistab sõltuvuse madalast riiklikust vanaduspensionist.

Jättes praktilised põhjused korraks kõrvale on hea siinkohal viidata ühele Newcastle'i Ülikoolis 2018a koostatud mitmete ülemaailmsete uuringute kokkuvõttele, milles leiti, et vanemas eas naised on ühed parimad õppijad (Rubin et al. 2018). Kui naised alustavad õpinguid küpsemas eas, on õppimine sügavam ja suurema tähendusega. Seda tehakse suuresti sisemise motivatsiooni toel ning mõistetakse selgemalt vajadust võrreldes õppimisega, mis on toimunud nooremas eas ehk enne 30.-id eluaastaid, mil hariduse omandamine on toimunud pigem väliste motivaatorite ajel (Rubin et al. 2018). Sügavam õppimine ja parem teadmiste omandamine võiks olla kahtlemata ka riigi poolt soositud, kuna tõenäoliselt tõuseb ka kõrgkoolides lõpetajate protsent, kui sisseastujate hulgas on rohkem inimesi, kes kõrgelt motiveeritud. Pikemas perspektiivis saab oodata üleüldist tööealise elanikkonna haridustaseme paranemist.

Sihtgrupi valmisolekut haridustee jätkamiseks pärsivad barjäärid. Täiskasvanuid võib vallata hirm koolis hakkamasaamise ja õpetaja ees ning kardetakse, et õppimise jaoks on vanus liialt kõrge (Praxis, 2019). Lisaks ka ajaline faktor. Arvestatav osa täiskasvanute ärkvel oldud ajast kulub töötamisele, perekonna vajaduste eest hoolt kandmisele, kodude korras hoidmisele ja muudele sellesarnastele tegevustele, mis on vältimatud ning igapäevaselt korduvad. Siinkohal oleks abiks selgitustöö paindlike võimaluste kohta õppes osalemiseks töö ja pere kõrvalt, tasanduskursused õppesse sisse elamiseks, lastehoiud õppeasutustes, õppekäigud motivatsiooni äratamiseks õppeainete vastu ning e-õpe (Praxis, 2019).

METOODIKA

Andmete kogumise meetodiks on poolstruktureeritud intervjuu. Poolstruktureeritud intervjuu on kvalitatiivne andmete kogumise strateegia, mille käigus uurija küsib intervjuueeritavatel rea etteantud, kuid avatud küsimusi (Given, 2008). Intervjuueerimine on asjakohane viis kvalitatiivsete uurimisandmete kogumiseks, sest seda tegevust tajutakse kui "rääkimist" ja rääkimine on loomulik ning see avab juurdepääsu inimeste käitumise kontekstile andes seeläbi teadlastele võimaluse selle tähendusest aru saada (Griffie, 2005; Dilley, 2004). Samas on uurijal suurem kontroll intervjuu teemade üle kui struktureerimata intervjuude puhul, kuid erinevalt

struktureeritud intervjuudest või küsimustikest, mis kasutavad suletud küsimusi, ei ole igale küsimusele kindlat vastuste vahemikku (Given, 2008). Intervjueerimine on viis teada saada, mida teised oma maailmast tunnevad ja mõtleavad ning intervjuude kaudu on võimalik kogemusi mõista ja rekonstrueerida sündmused, milles intervjueerija ise ei ole osalenud (Dilley, 2004). Järgisin ettevalmistatud intervjuu kava küsimusi üsna täpselt. See andis vestlustele struktuuri ja küsitletavatele võimaluse teemasid lahata sobival viisil. Täpsustavad küsimused olid pigem erandiks ja ei esinenud igas intervjuus.

Sihipärane valim annab uurijale võimaluse uurimisel uuritavad ise välja valida, seejuures püüdes leida kõige tüüpilisemad ja/või ideaalsemad esindajad (Õunapuu, 2014). Saamaks rikkalikumat materjali kuuluvad valimisse viis Eestis elavat erihariduseta naist vanuses 45-54 eluaastat riigi erinevatest geograafilistest punktidest. Kõik elavad eramajades ja igaühe peres on kaks sissetuleku allikaga leibkonna liiget. Vastavalt eetilistele põhimõtetele, osalevad uuritavad uuringus vabatahtlikult ja on uuringu eesmärgist ning andmete edasisest kasutamisest teavitatud. Osalejate anonüümsuse säilimiseks kodeerisin nende nimed: INT1, INT2, INT3, INT4 ja INT5.

Intervjuude kaudu kogunes uuritavaid andmeid 24 lk. Intervjuudest kogutud kvalitatiivsete andmete analüüsimiseks valisin induktiivse lähenemise eesmärgiga märgata vastustes võimalikke seoseid. Juhtumisülese ehk horisontaalse analüüsi abil kogusin intervjuudest kokku kõik uuritavat teemat puudutavad osad transkriptsioonidest ja võrdlesin neid omavahel vastava temaatika alusel (Kalmus jt, 2015). Kogutud andmed kodeerisin vastavalt uurimisküsimustele. Seejärel lõin kategooriad ja alakategooriad. Kokku on neli kategooriat, mis kõik jagunesid alakategooriateks. Üks alakategooria jagunes veel omakorda kaheks alakategooriaks. Tulemusi esitan kategooriate ja alakategooriate kaupa, mida illustreerin katketega intervjuudest.

Tabel 1. Kategooriad ja alakategooriad

Õpikogemus koolis	Toimetuleku viis	
	Hinded	
Elujärg	Majanduslik kindlustatus hetkel	
	Rahulolu praeguse eluga	
Tulevikuplaanid	Nägemus elust kõrges eas	
	Üksi elamine	
	Pensionäri staatus	
	Kogukonna kaasatuse olulisus	
Hariduse täiendamine	Valmidus õpingute jätkamiseks	
	Takistavad asjaolud	Enesekohased uskumused
		Konkureerivad rollid

TULEMUSED

Õpikogemused koolis

Analüüsi tulemusel selgus, et õpikogemus koolis avaldus intervjueeritavate arusaamades toimetulekuviisina ja hinde saamisena. Vastajad on kirjeldanud toimetuleku viisidena kodust kontrolli ühe paremate tulemuste saamisel (näited 1;2) ja märkinud ära koolis õppimist kui paratamatust, millest kõrvale hoidmine ei olnud võimalik (näited 1;2;3).

- (1) [...] tegin lihtsalt asjad ära [...] eks omal ajal kindlasti rohkem selle pärast, et kontrolliti. (INT1)
- (2) Kahtesid saada ei tohtinud, sest ema ja isa olid piirkonnas kuulsad arstid. Head hinded tähendas, et vanemad ei sekkunud minu ellu. (INT2)
- (3) Õppida ei meeldinud. Iseendale õppimise ideed ei olnud. Õppisin viimasel minutil. (INT4)

Intervjueeritavad tõid koolikogemust kirjeldades välja õpitulemused ja kirjeldasid kogemusi pedagoogidega, mis avaldusid kas negatiivsete või positiivsete suhetena (näited 4;5;6).

- (4) *Esimesed 4 klassi olid ideaali lähedased. Järgmised 4 aastat olid sellised, mida ei soovi kellelegi - mul kadus igasugune koolis käimise soov ära[...] õpetaja oli selline kandilise peaga ja läksin temaga vaidlustes nii raksu, et ta ei lubanud mind lõpueksamile.* [INT3]
- (5) *Koolis midagi halba ei olnud. Õpetajatega olid suhted head. Olin viisakas ja sõnakuulelik.* [INT4]
- (6) *Reaalainetes oli raskusi. [...] mõned õpetajad ei olnud toredad. Oli samas ka neid, kellest oli aru saada, et meeldib õpetada* [INT5]

Üks vastustest viitas koolile kui heale võimalusele oma eakaaslastega aja veetmisel.

- (7) [...] *Meeldis koolis sõpradega kohtuda* [INT5]

Elujärg

Intervjueeritavad tõid välja, et on majanduslikult kindlustatud, mis väljendus materiaalses toimetulekus, optimaalsetes tarbimisharjumustes ja säästude olemasolus.

- (8) [...] *me tuleme rahaliselt hästi toime* (INT1)
- (9) *Ma ei ole mitu aastat rahale eraldi mõelnud* (INT2)
- (10) *Kui tarbida normaalselt, siis ei saa kurta. Saab isegi raha kõrvale panna.* (INT5)

Analüüsist selgus, et vastanutel on erinev valmidus võimalike ootamatute negatiivsete sündmuste osas tulevikus. Nii töövõime (näide 11) kui ka abikaasa kaotus (näide 12) tooks kaasa majanduslikud raskused. Samas väljendas üks intervjueeritav kindlustunnet tulevikku vaadates (näide 13).

- (11) *Et kui midagi peaks juhtuma, siis hakkab kohe lonkama [...] tulevik on tume, kui midagi peaks juhtuma, et ei saaks nt töötada* (INT3)
- (12) *Kodus olen öelnud, et kui mees peaks kaduma, siis müün pool kõigest maha, sest oma palgast seda üleval ma ei pea.* (INT4)
- (13) [...] *on küll kindlustatud; mul on vara juba täiesti piisav hulk* (INT1)

Praeguse elu ja tööga rahulolu väljendasid kõik. See avaldus selgetes positiivsetes vastustes intervjuu osas, mis puudutas elujärge ja toimetulekut hetkel (näited 14;15;16) ning ühel vastanul on kõik isegi ideaalne.

- (14) *Olen üli rahul [...] Teen kõike enda jaoks. Mulle meeldib mu töö [...] Inimesed imestavad, kuidas ma nii palju jõuan* (INT2)

- (15) *Olen rahul. Tunnetan seda, et tegelen hea meelega vanade inimestega* (INT4)
(16) *Olen väga rahul oma eluga. Kui läksin sinna tööle, kus töötan - senimaani olen rahul.* (INT5)

Üks intervjuueeritav hindas oma eluolu mugavaks, kuid tõi kohe esile muutuse vajaduse.

- (17) *Mul on mugav, aga tunnen et see ei saa enam pikalt nii kesta, peab liikuma.* (INT3)

Tulevikuplaanid

Intervjuude analüüsis selgus, et tulevikus nägemuses elust kõrges eas, oli intervjuueeritavatel kindel koht lastelastel ja vanaema rollil.

- (18) *[...] 18 aasta pärast lähen (praegusest töökohast) pensionile [...] nautida ühise töö vilju ja loomulikult hoida lapselapsi* (INT1)
(19) *Tean täpselt, milline mu elu on. Mul on oma isiklik äri. Hea tervis, mitu lapselast.* (INT2)

Ilmnes, et intervjuueeritavad pidasid oluliseks tervist ja seda peeti tähtsaks ka tulevikuplaanidest rääkides.

- (20) *Ja loomulikult kujutlen end tervena.* (INT3)

Statistikast lähtudes püstitatud küsimus, mis puudutab võimalikku üksi elama jäämist kõrges eas, kuna Eesti mehed elavad naistest ligikaudu 10 aastat vähem, tõi esile harjumustest lähtumise. Mõned välistasid tulevikus üksi elamise.

- (21) *Mind see statistika ei huvita, me elame ühekaupa* (INT1)
(22) *Kui aga üksi jääksin, siis otsiksin uue mehe* (INT2)

Mõte üksinda elamisest oli mugav ühele vastanutest, sest tal on vastav kogemus olemas ning see on pigem meelepärane olnud.

- (23) *Olen väga palju elanud üksi, ja tõenäoliselt elan üksi ka tulevikus - mulle see meeldib* (INT3)

Üks vastanutest leidis, et üksi elamine ohustaks tema toimetulekut. Seda võimendavad kogemused töölt, mida ta näeb iga päev sotsiaaltöötaja ametis.

- (24) *Päris üksi jäämine oleks hirmutav mõte. Näen, kuidas vanurid ei saa hakkama. Kui mees peaks kõrvalt kaduma - kuidas siis küll hakkama saaks?* (INT4)

Pensionäri staatust kirjeldades toodi enim esile vanaduspensionini saavate inimeste madalat majandusliku kindlustatust. Teisalt hinnati kõrgelt vaba aega, mis tekib asjaolust, et ei pea enam palgatööl käima iga päev.

- (25) *Pensionäril on palju vaba aega, kuid tervis on ikka päris kehva. Majanduslikel põhjustel ei saa enda eest hästi hoolitseda. (INT2)*
- (26) *Pole kohustusi - see on mõnus [...] Tänapäeval pensionärid saavad vinguda, sest pension on väike; Pensionär on pigem vaene (INT5)*

Vanemas eas kogukonna kaasatuse teemadel arutledes ei kerkinud suurema osa inimeste vastustes esile märgatavat vajadust oma tulevase kogukonnaga läbi käia (näide 27). Seda ei peetud oluliseks. Ainult üks vastanutest teatas, et kogukond on väga oluline ning osaleb praegugi paljude seltside ja liitude tegevustes (näide 28).

- (27) *Kui on tahe ja kui minust on kasu, siis miks mitte. (INT4)*
- (28) *Väga oluline. Tegutsen praegu juba erinevates liitudes ja seltsides. Kavatsen sellega jätkata. (INT2)*

Hariduse täiendamine

Õpingute jätkamise valmidust palusin hinnata 10 palli skaalal. Kõik vastajad ei andnud vastavalt skaalale küsitud hinnangut. Kõrgem valmisolek oli 8 (näide 29). Madalama valmisolekuga vastus jagunes kaheks, kuna vastaja käsitles eraldi kõrgkoolis õpingute jätkamise võimalust ja kutsekooli astumist (näide 30).

- (29) *Valmidus 10 palli skaalal: 8 - viimane aeg muutusteks ja koolipingis õppimisharjumuse omandamiseks (INT3)*
- (30) *Valmidus 10p skaalal: Kõrgkooli 0. Pole mõttes valmis. Ei näe seost suurema sissetuleku saamiseks. Õppima läheks enda jaoks. Midagi hingele. Kutsekasse - umbes 6. See oleks äge.... Seltskond ja õige tempo (INT5)*

Intervjueeritavad, kes väljendasid oma valmidust skaalat kasutamata, kirjeldasid oma valmidust õpingute jätkamise osas kõrgkoolis järgnevalt:

- (31) *[...] mulle ei meeldi muutused [...] ilmselt mitte jah (INT1)*
- (32) *Kõrgkooli ei plaani minna, sest minul seda vaja ei lähe. Kõrgharidust vajavad inimesed, kes tahavad karjääri teha ja saada kõrget palka kuskil. (INT2)*
- (33) *Kõrgkooli minemise osas valmidus puudub. (INT4)*

Uuesti õppimisega alustamise võimalikke takistusi uurides jagunesid vastused veel omakorda kahte alakategooriasse, milles enim kerkisid esile enesekohased uskumused. Neid kirjeldades olid vastajad kriitilised.

(34) [...] *ma olen liiga laisk ja mugav selleks* (INT1)

(35) *Olen aeglane. Mul ei jää asjad pähe* (INT4)

Enesekohastest uskumustest vähem märgiti ära konkureerivate rollide osatähtsus praeguses elus. Eranditult kerkis esile töötaja roll.

(36) [...] *keeruline leida aega muude töö jm kõrvalt* (INT3)

(37) *Kui on pere ja töö, siis see tõmbab tühjaks. Ja üks hea energiaga aeg kulub töö käimisele* (INT4)

(38) *Praktikal käia oleks keerulisem töö kõrvalt.* (INT5)

ARUTELU

Uurimistöö eesmärgiks oli teada saada, kuidas intervjueeritud sihtgrupp seostab enda majanduslikku kindlustatust enne pensioniea saabumist hariduse täiendamise ja kui valmis on nad õpinguid jätkama saavutamaks kõrgem haridustase, mis tagab kõrgema sissetuleku. Kuigi uuringu tulemustest selgus, et seos kõrgema haridustaseme ja vastavalt parema töötasu vahel on uurimuses osalejatele tuttav, ei väljendanud intervjueeritavad valmidust osaleda elukestvas õppes. Tulemustest selgus, et intervjueeritavad hindasid enda elujärge majanduslikult heaks ja olid rahul praeguse eluga. Seega võib valmisolek õppida elukestvas õppes olla tingitud nendest teguritest, sest mugavat ja meelepärast elurütmi ei soovinud osalejad rikkuda. Samas erihariduseta Eesti naised ohustab kõrgemas eas madalama vanaduspensioni tõttu vaesumisrisk (Sotsiaalministeerium, 2013). Töö ja perega kaasnevatele kohustustele ei soovinud nad juurde võtta õppimise kohustust. Eriti, kui pole ka otsest vajadust. See kehtis enim kõrgkoolis haridustee jätkamise kohta. Valmisolekut pärssisid märgatavalt ka enesekohased uskumused. Kohati ei nähtud endas potentsiaali saamaks hakkama kõrgkoolis, sest kõrgema kraadi taotlemisel on vaja vastavalt ka kõrgemal tasemel materjale omastada. Samas ei saladud maha ka põhjusena laiskust.

Kirjeldades elu pensionärina, ilmnes intervjueeritavate arusaamades, et teadvustati vanaduspensioni madalat taset Eestis ja nad tõstsid selle esile negatiivse osana pensionäri

staatusest. Ühtselt positiivsena nimetasid kõik vaba ja kohustusteta elu. See omakorda rõhutab isikliku aja väärtuslikkust. Kuna õpingutega jätkamine ja koolis käimine nõuaks märgatava koguse isikliku vaba aja ohverdamist, on see üks takistav tegur ning tõmbab valmisolekut õppida madalamale tasemele.

Rahulolu praeguse eluga ja hea majanduslik kindlustatus ei tekita vajadust muutusteks. Uurimistöös ei uuritud vastava seose mõju elukestvas õppes osalemisele. Küll aga annab see alget järgnevateks uurimusteks, mille valimi moodustamisel võiks kasutada eelnevalt küsitlusi, mis hõlmaks endas küsimusi majandusliku olukorra kohta.

Mõnevõrra üllatusena selgus uurimuses, et intervjuueeritavad pigem ei ole tulevikus huvitatud oma kogukonna elust. Tähtsamaks peeti oma isiklikku ruumi ja lähimat perekonnaringi. Head suhted lastega ja sellest lähtuvalt tulevikus ka lastelastega kerkisid esile mitmetes vastustes, kuid kogukonnaelus või seltsides osalemist pidas tähtsaks vaid üks vastanuist. Aidata teisi või saada ise aidatud elulistes küsimustes tõusis teemaks pigem kontekstis, milles intervjuueeritavad nimetasid end oma laste aitajatena, kuid välistasid olukorra, milles nende lapsed peaksid jääma neid abistama või hooldama kõrges eas.

KOKKUVÕTE

Uurimuses kogutud andmete põhjal saan väita, et sihtgrupi valmisolek elukestvas õppes osalemiseks on pigem madal. Seost madalama haridustaseme ja vanemas eas vaesumise ohu vahel ei tunta. Mida paremini varaliselt kindlustatud 45a kuni 54a erihariduseta naine, seda väiksem on valmidus alustada uuesti õpingutega. Enim saab seda väita kõrgkooli kohta, milles õppimist peetakse raskeks. Kuna suur osa energiast ja ajast kulub töötamisele, ei soovita oma hingetõmbeaega kulutada õppimisele. Isegi, kui teadvustatakse, et see võib tagada kõrgema sissetuleku peale kooli ja samuti parema vanaduspensionini.

ALLIKAD

- Dilley, P. (2004). Interviews and the Philosophy of Qualitative Research. *Journal of Higher Education*, 75(1), 127–132. <https://doi.org/10.1353/jhe.2003.0049>
- Given, L. M. (2008). The SAGE encyclopedia of qualitative research methods (Vols. 1-0). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. doi: 10.4135/9781412963909
- Griffiee, D. (2005). Research Tips: Interview Data Collection. *Journal of Developmental Education*.
- Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kruusmaa, K. (2015). *SISSETULEKUTE JA HARIDUSTASEME SEOS EESTIS : MINCERI VÕRRAND*.
- Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinn: TLÜ kirjastus
- Praxis. (2019). Elukestva õppe strateegia vahehindamine. *Eesti Rakendusüuringute Keskus CentAR*, 447. <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2018/05/Elukestva-õppe-strateegia-vahehindamise-aruanne.pdf>
- Raudjärv, M. (2020). *Pensionid ja vaesus Eestis, Euroopa Liidus ning mujal maailmas. Sissejuhatavaid mõtteid hetkeolukorrast. Estonian Discussions on Economic Policy*, 28(1-2). Loetud aadressilt <https://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/view/16831>
- Riigikantselei. (2014). *Eesti tööturg täna ja homme*. [Eesti tööturg täna ja homme Ülevaade Eesti tööturu olukorrast, tööjõuvajadusest ning sellest tulenevast koolitusvajadus](#)

- Rubin, M., Scevak, J., Southgate, E., MacQueen, S., Williams, P., & Douglas, H. (2018). Older Women, Deeper Learning, and Greater Satisfaction at University: Age and Gender Predict University Students' Learning Approach and Degree Satisfaction. *Journal of Diversity in Higher Education*, 11(1), 82–96. <https://doi.org/10.1037/dhe0000042>
- Sotsiaalministeerium. (2013). *Aktiivsena vananemise arengukava 2013 – 2020*. 1–71. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_arengukava_2013-2020.pdf
- Statistikaamet. (2019). *Elame järjest kauem, aga tervena elatud aastad lühenevad 4. sept 2019*. Loetud aadressilt <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2019-105>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustest*. Tartu: Tartu Ülikool